

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА

ПІВЕНЬ МАРГАРИТА АНАТОЛІВНА

УДК 159.923.2:159.942.5.072

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ

19.00.01 – загальна психологія, історія психології

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата психологічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному аерокосмічному університеті імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

доктор психологічних наук, професор
Кочарян Олександр Суренович,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
завідувач кафедри психологічного
консультування і психотерапії

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, професор
Вірна Жанна Петрівна,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки,
декан факультету психології

кандидат психологічних наук, доцент
Попова Галина Вікторівна,
Національний технічний університет «ХПІ»,
м. Харків, доцент кафедри педагогіки та
психології управління соціальними системами

Захист відбудеться «06» квітня 2017 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.08 в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 6, ауд. 442.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 4.

Автореферат розісланий «04» березня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Барінова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В останні десятиріччя ХХ століття сформувалися особливі феномени, які є формами порушення емоційної комунікації між партнерами та серйозним чином руйнують процеси становлення емоційної зрілості особистості: феномен девальвації зрілості та інфляції мужності (М.Є. Жидко, О.С. Кочарян), страх психологічної інтимності (Е. Гідденс), синдром «емоційного холоду» в дівчат (О.С. Кочарян, Н.М. Терещенко), феномени міжособистісної залежності/контрзалежності (А.В. Коцар, Є.В. Фролова), самотність (С.Г. Корчагіна), руйнівний перфекціонізм (І.І. Грачова) і нарцисизм (О.А. Шамшикова). Очевидним є те, що емоційна незрілість особистості призводить до низької адаптації людини в суспільстві, відсутності комунікативної компетентності, до нездатності встановлювати конструктивні міжособистісні стосунки і, як наслідок, до міжособистісних конфліктів, неможливості побудови гармонійної родини, зниження якості діяльності й життя (Н.Г. Гаранян, О.С. Кочарян, А.Б. Холмогорова, О.Я. Чебикін, О.Л. Яковлева). Отже, потенційним чинником-предиктором життєвого успіху є феномен емоційної зрілості особистості.

Нині в психології відзначається дефінітивна розмитість категорії емоційної зрілості особистості (Ж.П. Вірна, М.О. Кандиба, О.Я. Чебикін, О.О. Чудіна); близькими за змістом до неї є поняття емоційна компетентність (Р. Баск, К. Молоні), емоційний інтелект (І.М. Андреева, Д.В. Люсін, Дж. Мейер, П. Селовей), емоційна гнучкість (О.Л. Яковлева) тощо. Вони можуть змістовно як перетинатися й ототожнюватись (І.Г. Павлова), так і мати певні розбіжності (О.Я. Чебикін), оскільки були створені в різних контекстах для вирішення різних задач.

Поглиблення теоретичних уявлень щодо феномену емоційної зрілості особистості сприятиме підвищенню ефективності її діагностики, психопрофілактики та корекції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематики наукових досліджень кафедри психології гуманітарного факультету Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» в рамках НДР «Створення психолого-педагогічного забезпечення розвитку особистості студентів технічного університету» (№ д/р № 0111U001468). Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні вченої ради Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (протокол № 2 від 19.10.2011 р.) та уточнено (протокол № 8 від 23.03.2016 р.).

Мета й задачі дослідження. *Мета* – на основі визначення структурних особливостей емоційної зрілості особистості розробити методика її діагностики та програму психологічної корекції.

Відповідно до мети роботи було поставлено наступні *задачі*:

- 1) провести теоретичний аналіз проблеми концептуалізації феномену емоційної зрілості в психології;
- 2) розробити методика діагностики емоційної зрілості особистості та психометрично її обґрунтувати;

3) виявити особливості структури емоційної сфери залежно від рівня емоційної зрілості особистості;

4) визначити співвідношення емоційної зрілості особистості з загальною зрілістю особистості на різних рівнях: рівні характерологічних рис, соціально-психологічної адаптації, механізмів психологічного захисту й психосемантичних особливостей «Ego» – системи;

5) розробити програму психологічної корекції емоційної зрілості особистості.

Об'єкт дослідження – емоційна зрілість особистості.

Предмет дослідження – структурні особливості емоційної зрілості особистості, її діагностика та корекція.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених задач використовувались наступні *методи*: теоретичні (аналіз, систематизація, порівняння та узагальнення даних), емпіричні (інтерв'ю, тестування, метод експертних оцінок) та методи математико-статистичної обробки.

Методологічну й теоретичну основу дослідження становлять положення генетичної психології (С.Д. Максименко), положення гуманістичної психології про сутність особистості (А. Маслоу, Ф. Перлз, К. Роджерс та ін.), загальнопсихологічні уявлення про особистісну зрілість (А. Адлер, А. Елліс, Е. Еріксон, Г. Олпорт, Е. Фромм, О.С. Штепа та ін.), емоційну зрілість особистості (Ж.П. Вірна, О.С. Кочарян, А.Н. Лук, І.Г. Павлова, А. Ребер, О.Я. Чебикін, О.О. Чудіна, О.Л. Яковлева та ін.), загальнопсихологічні дослідження емоційної сфери особистості (Г.М. Бреслав, В.К. Вілюнас, К. Ізард, О. Лук, О.Я. Ольшаннікова, О.П. Саннікова, П.В. Симонов та ін.), психотерапевтичні положення щодо розвитку особистісного потенціалу особистості (Л.Ф. Бурлачук, О.С. Кочарян, Ф. Перлз, К. Роджерс та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації:

вперше:

- запропоновано структурну модель емоційної зрілості особистості, яка складається з п'яти компонентів: рефлексії емоцій, емоційної саморегуляції, емпатії, емоційної експресивності, прийняття власних емоцій;

- визначено феномени структурної організації емоційної сфери при емоційній незрілості: «злипання» негативних емоцій та неможливість виділення самостійної емоції, генералізації механізму реципрокності у співвідношенні емоцій, інфляції механізму негативної емоційності;

- встановлені психосемантичні особливості функціонування «Ego» - системи емоційно зрілої особистості: емоційна зрілість пов'язана з широким, позитивно забарвленим репертуаром сфер реалізації й прагненням до особистісного зростання;

дістали подальшого розвитку:

- уявлення, щодо співвідношення категорій емоційної та особистісної зрілості, а саме: емоційна зрілість є одним із проявів загальної особистісної зрілості;

- теоретичні уявлення щодо специфічних емоційних переживань, притаманних емоційно зрілій особистості, а саме: емоційна зрілість сприяє переживанню позитивних емоцій, зниженню тривожності, агресивних й аутоагресивних проявів;

- уявлення щодо протективних особливостей емоційної зрілості особистості: емоційній зрілості властивий більш низький ступінь загальної напруженості «Его»-захистів; специфічним чинником феномену емоційної зрілості є фактор «зниження дії захистів», що вказує на вивільнення позитивної емоційності;

доповнено й уточнено:

- наукові знання щодо зв'язку особливостей особистості й соціально-психологічної адаптації з емоційною зрілістю особистості: емоційна зрілість пов'язана з рисами товариськості, урівноваженості, екстраверсії, інтернальності, домінування, прийняття себе, прийняття інших, відчуття емоційного комфорту та адаптивності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці психометрично обґрунтованої методики діагностики емоційної зрілості особистості МДЕЗО, яка спрямована на виявлення рівня та структурних компонентів емоційної зрілості особистості; створенні програми психологічної корекції, спрямованої на підвищення рівня емоційної зрілості особистості.

Матеріали дослідження впроваджено в консультативну та психотерапевтичну практику ВГО «Інститут клієнт-центрованої та експірієнтальної психотерапії», м. Харків (акт впровадження № 02-34 від 22.11.2016), у педагогічний процес підготовки психологів у Національному аерокосмічному університеті імені М.Є. Жуковського «ХАІ» в рамках дисциплін «Загальна психологія», «Психодіагностика», «Психологія особистості» та «Основи психологічного консультування та психотерапії» (акт впровадження № 38-707/1926 від 10.10.2016), у педагогічний процес підготовки психологів у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна в дисципліні «Основи психотерапії», «Методи психокорекції та психотерапії» (акт впровадження № 3701/190 від 21.10.2016).

Особистий внесок здобувача у статтях, написаних у співавторстві з О.С. Кочаряном «Емоційна зрілість особистості: дослідження феномену» та «Особливості організації емоційної сфери особистості з різним рівнем емоційної зрілості» полягає у зборі емпіричного матеріалу, математико-статистичній обробці даних та інтерпретації результатів дослідження.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження доповідалися на засіданнях кафедри психології Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті» (Харків, 2012), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інтегровані комп'ютерні технології в машинобудуванні» (Харків, 2012), Науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Психологія в сучасному світі» (Харків, 2013, 2014), I Міжнародній науково-практичній конференції «Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід» (Харків, 2013), Міжнародній молодіжній науковій конференції «Вектори психології – 2014» (Харків, 2014), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні

дослідження представників психологічних та педагогічних наук – прогрес майбутнього» (Одеса, 2014), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Практична педагогіка та психологія: методи і технології» (Запоріжжя, 2016), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання та проблеми розвитку соціальних наук» (м. Кельце, Республіка Польща, 2016).

Публікації. Матеріали дисертації викладено в 7-ми статтях, з них – 5 статей у фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 стаття – у періодичному міжнародному виданні з психології, 1 стаття – у виданні з психології, і 9-ти тезах доповідей конференцій.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (що налічує 269 джерел, з них 26 – іноземною мовою) та 9-ти додатків. Робота викладена на 244 сторінках машинного друку (основний текст – 172 сторінки). Текст містить 30 таблиць, 14 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету й задачі, висвітлено наукову новизну, практичне значення, впровадження одержаних результатів, відомості щодо апробації роботи та наукові публікації.

У першому розділі «Теоретичні підходи щодо вивчення проблеми емоційної зрілості особистості» розглянуто основні наукові дискурси, пов'язані з репрезентацією феномену емоційної зрілості особистості (ЕЗО). Категорія «зрілість» (Г.С. Абрамова, А. Адлер, Б.Г. Ананьєв, А. Елліс, Е. Еріксон, І.С. Кон, В. Кунак, Н.І. Леонов, Г. Олпорт, В.М. Русалов, Н. Уніат, Е. Фромм, О.С. Штепа та ін.) виступає системоутворювальною підставою для визначення понять особистісної та емоційної зрілості, при цьому емоційна зрілість розглядається як складова частина особистісної зрілості.

Теоретичний аналіз психологічних концепцій дозволив виокремити парціальні та генеративні моделі емоційної зрілості особистості.

До *парціальних концепцій емоційної зрілості особистості* належать наступні:

1) емоційна зрілість як емоційна компетентність (І.М. Андреева, О.В. Коблянська, К. Молоні, В.П. Черевко, В.Д. Шадриков та ін.); 2) порівняльний аналіз понять «емоційна зрілість» й «емоційний інтелект» (Х. Гарднер, Н.В. Коврига, Д.В. Люсін, Е.Л. Носенко, П. Селовей та ін.); 3) специфічні особливості емоційної зрілості особистості (Д. Дін, В. Меннінгер, М. Хортон та ін.); 4) емоційна зрілість як новоутворення певного віку (Д.Н. Ісаєв, Н.Ю. Максимова, Ж. Мюррей та ін.); 5) емоційна зрілість як суспільна норма (А.Н. Лук, А. Ребер, П. Фресс та ін.).

До *генеративних концепцій емоційної зрілості особистості* належать наступні: 1) емоційно зріла особистість – «людина, яка повноцінно функціонує» (К. Роджерс), людина, яка усвідомлює свої власні почуття, причини їх виникнення та їх зміст; довіряє їм та приймає їх; спроможна переживати емоції різного діапазону, глибини та інтенсивності; уміє вербалізувати власні емоційні

переживання та здібна до емпатії; 2) емоційно зріла особистість самоактуалізується (А. Маслоу), живе в злагоді зі своєю логікою й почуттями, несе відповідальність за власні емоції, здатна їх спонтанно виражати; 3) емоційно зріла особистість є автентичною особистістю (Ф. Перлз), здатна відійти від соціально-нормованих і соціально-контрольованих почуттів до справжніх, побачити й відчувати весь спектр реальних переживань «тут і тепер», стати вільною й відповідальною за свої емоції, почуття, переживання, відкритися новому досвіду; 4) емоційно зріла особистість як дитина (А. Лоуен, В. Райх), яка зберігає можливість бути спонтанною, відкрито виражати свої почуття, бути здатною як контролювати свої почуття, так і відключати самоконтроль; 5) емоційно зріла особистість як дорослий (М. Кляйн, Х. Кохут, А. Фройд, З. Фройд), який має сильне «Его», здатний долати соціально неприйнятні бажання, контролювати себе, має зрілі захисні механізми, позитивне почуття власного «Я» та задоволений об'єктними стосунками.

Дефіцитарність емоційної сфери розглядається як емоційна незрілість та має певні структурні особливості які описані О.С. Кочаряном у контексті психотерапевтичної практики, а саме: зафіксованість переживань, які виникли внаслідок психологічної травми та резистентність їх до терапії, «злипання» емоцій, відсутність «плинності» емоцій, соматизація «заторного» переживання. У роботі Такйун Чаріті було описано особливості емоційної сфери дівчат, які хворі на atopічний дерматит, і виявлено низку додаткових особливостей такої «психосоматичної» емоційності: «злипання» емоцій стеничного й астеничного кіл; перетворення механізму реципрокності в співвідношенні емоцій з часткового механізму на загальний принцип функціонування емоційної сфери; алекситимія як частковий феномен емоційної організації; емоція сорому як стрижнева характеристика емоційної сфери особистості дівчат.

У статті А.О. Харченко доведено, що, крім «заторних» і психосоматичних переживань, травматичними є дефіцитарні переживання, які саме досліджуються в дисертаційній роботі як «емоційна незрілість особистості».

У другому розділі «Організація і методи дослідження» представлено характеристику вибірки та обґрунтовано методи дослідження.

Характеристика досліджуваних груп наведена в табл.1.

Таблиця 1

Характеристики експериментальних вибірок

Експериментальні вибірки	Характеристики вибірки	
	Кількість осіб	Вік
Загальна вибірка	597	від 20 до 23 років
Психометрична вибірка	400	
Експериментальна вибірка	197	
Високий рівень емоційної зрілості (Гр.1)	65	
Низький рівень емоційної зрілості (Гр.2)	65	

У роботі використано наступні *методики*: методика діагностики емоційної зрілості особистості МДЕЗО (О.С. Кочарян, М.А. Півень); шкала диференційних емоцій (К. Ізард); методика діагностики самооцінки тривожності (Ч.Д. Спілбергер,

Ю.Л. Ханін); методика діагностики показників і форм агресії А. Басса, А. Даркі (адаптація А.К. Осницького); методика діагностики типологій психологічного захисту Р. Плутчик (адаптація Л.І. Вассермана, О.Ф. Єришева, Є.Б. Клубової та ін.); Фрайбургський особистісний опитувальник FPI-B; методика діагностики соціально-психологічної адаптації (Р. Даймонд і К. Роджерс); метод семантичного вибору (О.С. Кочарян).

Математична обробка результатів проводилася за допомогою методів математичної статистики (з використанням програмних пакетів SPSS 13.0 і Microsoft Office Excel 2008): t-критерій Ст'юдента, U-критерій Манна-Уїтні, G-критерій знаків, кореляційний аналіз (τ -Кендалла, Спірмена-Брауна), факторний аналіз (метод головних компонент, ротація Varimax), критерій Колмогорова-Смірнова, асиметрія, ексцес, середня величина, стандартне відхилення та α - коефіцієнт узгодженості (альфа Кронбаха).

У третьому розділі «Психологічна структура емоційної зрілості особистості» створено методику діагностики емоційної зрілості особистості, проаналізовано особливості структурної організації емоційної сфери емоційно зрілої/незрілої особистості, розглянуто питання щодо співвідношення понять емоційної зрілості особистості та загальної зрілості особистості.

Для конструювання методики було створено теоретичну п'ятикомпонентну модель емоційної зрілості, яка спирається на людино-центрований підхід К. Роджерса. Ця модель включає в себе 5 складових, які є шкалами методики діагностики емоційної зрілості особистості: 1) *рефлексію емоцій* – розвинену чутливість, усвідомлення власних емоцій та причин їх виникнення; 2) *емоційну саморегуляцію* – управління своїми емоціями відповідно до ситуації й доцільності, здатність справлятися зі своїми сильними емоціями соціально прийнятними способами; 3) *емпатію* – здатність проникати у світ переживань іншої людини, співчувати й співпереживати їй, емоційно відгукуватися на її переживання; 4) *емоційну експресивність* – здатність спонтанно та усвідомлено виражати пережиті емоції в міміці, пантоміміці, інтонації голосу без утиску цього процесу; 5) *прийняття власних емоцій* – здатність приймати свої позитивні й негативні емоційні переживання як природний прояв й спонтанно їх виражати, мужньо входити в контакт з власними переживаннями та підтримувати ті емоції й переживання, які є справжніми.

Методика спрямована на визначення рівня ЕЗО та її структурних компонентів. Завдання методики розроблялися окремо для кожної шкали. Факторизації було піддано простір ознак, який презентований «сирими» балами тверджень. За результатами статистичної обробки виявлено латентну шкальну структуру, відсіяно незначущі твердження й отримано 5 факторів, які збігаються з теоретичним уявленням про складові ЕЗО (рефлексія емоцій, емоційна саморегуляція, емпатія, емоційна експресивність, прийняття власних емоцій). Подальший аналіз завдань дозволив скоротити кількість тверджень таким чином, що до остаточної версії методики увійшло 65 пунктів (5 шкал). Психометричні показники опитувальника подано в таблиці 2.

Психометричний паспорт методики МДЕЗО

Психометричні показники	Шкали опитувальника				
	РЕ (11 твердж.)	ЕС (17 твердж.)	Е (11 твердж.)	ЕК (12 твердж.)	ПЕ (14 твердж.)
Індекс ефективності завдань	0,44 - 0,72	0,37-0,73	0,38-0,71	0,34-0,71	0,38-0,72
Індекс дискримінативності завдань	$\tau=0,28^{**}-0,45^{**}$	$\tau=0,24^{**}-0,43^{**}$	$\tau=0,26^{**}-0,46^{**}$	$\tau=0,25^{**}-0,42^{**}$	$\tau=0,24^{**}-0,48^{**}$
Змістовна валідність	$\alpha = 0,79$	$\alpha = 0,81$	$\alpha = 0,79$	$\alpha = 0,8$	$\alpha = 0,83$
Конкурентна валідність	$\tau=-0,22^*$	$\tau=0,29^*$	$\tau=0,65^{**}$	$\tau=0,21^*$	$\tau=0,4^{**}$
Факторно-дисперсіона надійність	19,5%	19,3%	19,0%	18,6%	18,3%
	Кумулятивна дисперсія 94,7 %				
Внутрішньо-тестова надійність	0,74***	0,75***	0,62***	0,68***	0,78***

Примітки: 1) РЕ – рефлексія емоцій; ЕС – емоційна саморегуляція; Е – емпатія; ЕК – емоційна експресивність; ПЕ – прийняття власних емоцій; твердж. – тверджень; 2) * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$; *** $p < 0,001$; 3) τ – коефіцієнт кореляції Кендалла; 4) α – коефіцієнт узгодженості (альфа Кронбаха).

Нормативні показники представлено в шкалі стенів. У результаті стандартизації методики діагностики емоційної зрілості особистості були встановлені норми для кожної шкали тесту окремо для чоловічої та жіночої вибірок.

Загалом, усі показники мають високий рівень значущості, що забезпечує психометричну обґрунтованість застосування методики МДЕЗО в дослідницькій та психодіагностичній роботі.

Визначено психологічні чинники емоційної зрілості особистості. На основі даних методики МДЕЗО методом крайніх груп із загальної вибірки 197 чоловік (83 чоловіки, 114 жінок) було створено дві дослідницькі групи: першу групу склали 65 осіб із високим рівнем емоційної зрілості (33 чоловіки, 32 жінки), другу групу склали 65 осіб із низьким рівнем емоційної зрілості (24 чоловіки, 41 жінка).

Дослідницький дизайн полягав у порівнянні між собою груп осіб із високим та низьким рівнями ЕЗО. Виявлено розбіжності в рівнях виразності позитивних і негативних емоцій, формах агресивних реакцій та видах тривожності між групами. Особам із високим рівнем ЕЗО більш притаманна емоція радості ($U=1585$, $p < 0,01$), а особи з низьким рівнем ЕЗО мають вищий рівень переживання всього спектру негативних емоцій (як стеничних, так і астеничних): горя ($U=1146,5$, $p < 0,01$), гніву

($U=1363,5$, $p<0,01$), відрази ($U=1637$, $p<0,02$), страху ($U=1221,5$, $p<0,01$), сорому ($U=1002$, $p<0,01$), провини ($U=1346$, $p<0,01$); у них переважають такі показники агресивних реакцій, як непряма агресія ($U=1286,5$, $p<0,01$), негативізм ($U=1619,5$, $p<0,01$), дратівливість ($U=1005$, $p<0,01$), підозрілість ($U=1066,5$, $p<0,01$), образа ($U=1387$, $p<0,01$), провини ($U=1500$, $p<0,01$) та показники реактивної ($U=936$, $p<0,01$) й особистісної тривожності ($U=751,5$, $p<0,01$). Отже, спостерігається модальна трансформація особливостей емоційності при емоційній незрілості.

Для виявлення структурної організації емоційної сфери емоційно зрілих/незрілих особистостей було проведено факторизацію простору ознак, які представлені трьома методиками: шкалою диференційних емоцій К. Ізарда; методикою діагностики самооцінки тривожності Ч.Д. Спілбергера, Ю.Л. Ханіна; методикою діагностики показників і форм агресії А. Басса, А. Даркі (адаптація А.К. Осницького). Визначено чотири фактори (сумарна дисперсія 70,5%): фактор 1 ««злипання» негативних емоцій» (29,19%), фактор 2 «чиста агресивність» (16,61%), фактор 3 «контамінована радість» (14,3%) та фактор 4 «контамінований інтерес» (10,4%). Результати факторизації наведено на рис.1.

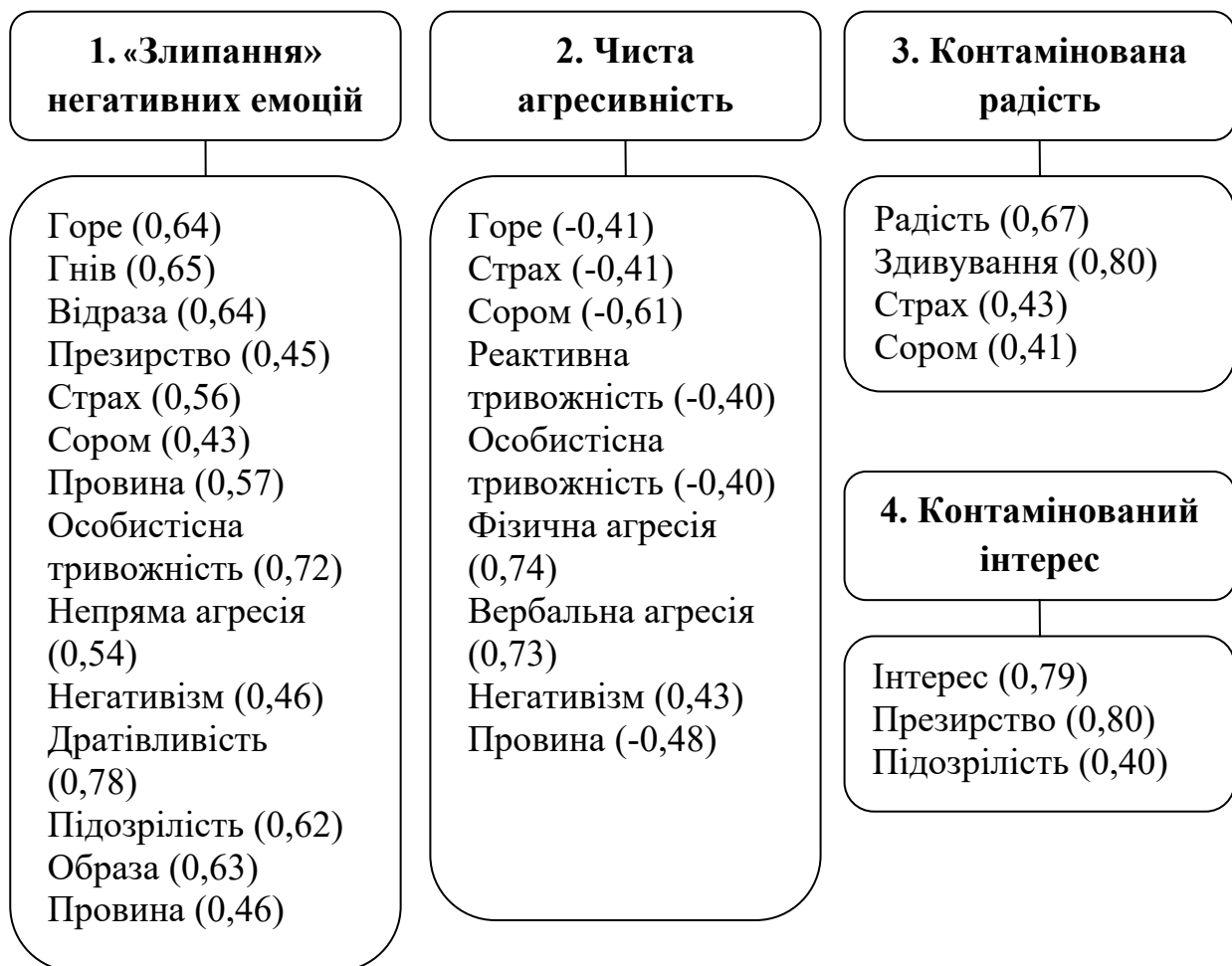

Рис. 1. Емоційна структура емоційної зрілості особистості

Ці фактори відбивають особливості функціонування емоційної сфери емоційно незрілої особистості. Специфічними компонентами емоційної сфери для

осіб із низьким рівнем емоційної зрілості є ««злипання» негативних емоцій» ($t=-6,29$, $p<0,01$) – відсутність переживання негативних емоцій в чистому, самостійному вигляді; фактор «чиста агресивність» ($t=-2,21$, $p<0,02$) – у якому показано генералізацію реципрокності в негативній емоційності; фактор «контамінована радість» ($t=-3,09$, $p<0,01$) – емоція радості «забруднена» негативними емоціями.

Таким чином, поряд із нестачею позитивної емоційності, в емоційно незрілої особистості існують певні структурні порушення емоційної сфери, які проявляються в наступних феноменах: 1) «злипання» негативних емоцій та неможливості виділення самостійної емоції; 2) «генералізації» механізму реципрокності у співвідношенні емоцій; 3) «інфляції» механізму негативної емоційності. Отже, емоційна незрілість пов'язана як із негативною модальністю переживань, так і зі зміною структури емоційної сфери.

Важливим виступає питання про те, що емоційна зрілість – це феномен виключно емоційної сфери чи характеристика особистості? Існує перелік рис зрілої особистості (А. Адлер, Г. Олпорт, Е. Фромм), властивостями якої є просоціальність й толерантність. У цьому дослідженні показано, що емоційно зріла особистість більш просоціальна й толерантна, що відбивається в таких особливостях особистості, як товариськість ($U=754$, $p<0,01$), урівноваженість ($U=1431,5$, $p<0,01$) та екстравертивність ($U=1578$, $p<0,01$).

Ще одним показником зрілості особистості є здатність до соціально-психологічної адаптації. Визначено, що в емоційно зрілої особистості виявляються більш високі показники соціально-психологічної адаптації за шкалами: адаптація ($U=470$, $p<0,01$), прийняття себе ($U=615$, $p<0,01$), прийняття інших ($U=781,5$, $p<0,01$), емоційний комфорт ($U=782,5$, $p<0,01$), інтернальність ($U=682$, $p<0,01$) та домінування ($U=1306,5$, $p<0,01$).

Додатковим аргументом на користь даного висновку є результати факторизації простору особистісних особливостей й особливостей соціально-психологічної адаптації, яка здійснена за допомогою Фрайбургського особистісного опитувальника FPI-B й методики діагностики соціально-психологічної адаптації Р. Даймонда й К. Роджерса. Визначено чотири фактори (сумарна дисперсія складає 76,66%): «адаптація» (39,07%), «імпульсивність» (16,94%), «внутрішній локус контролю й оцінки» (11,23%) й «соціальна залежність» (9,42%). Специфічним для досліджуваних з високим рівнем ЕЗО є фактор «адаптації» ($t=6,81$, $p<0,01$), який віддзеркалює тип особистості, яка впевнена в собі, урівноважена та адаптована, вона більш спрямована на соціальне оточення та взаємодію з ним, та фактор «внутрішній локус контролю та оцінки» ($t=3,71$, $p<0,01$), який показує особистість, більш сконцентровану на власній справі та досягненнях. Для представників групи з низьким рівнем ЕЗО специфічним є фактор «імпульсивності» ($t=-3,54$, $p<0,01$), який розкриває тип нестриманої особистості, яка ігнорує соціальні норми й діє під впливом власних бажань, та фактор «соціальної залежності» ($t=-2,88$, $p<0,01$), що демонструє невпевнену в собі особистість, яка повністю залежить від соціальних норм та вимог суспільства.

Таким чином, у результаті аналізу визначено, що емоційна зрілість й емоційна незрілість вирізняються за показниками особистісної зрілості, а саме – рисами

просоціальності й толерантності та показниками соціально-психологічної адаптації. Отже, поняття «особистісної» та «емоційної» зрілості перетинаються – емоційна зрілість є феноменом не тільки емоційної сфери, а й відображає загальний рівень особистісної зрілості.

Важливим чинником особистісної зрілості є зрілість механізмів психологічного захисту. Виявлено, що показники примітивних, протективних Его-захистів переважають у групі досліджуваних із низьким рівнем емоційної зрілості особистості (заперечення ($U=952,5$, $p<0,01$), витіснення ($U=1490$, $p<0,01$), регресія ($U=801$, $p<0,01$), проекція ($U=1333,5$, $p<0,01$), заміщення ($U=1138,5$, $p<0,01$) та реактивне утворення ($U=1440,5$, $p<0,01$)); їм властивий більш високий ступінь загальної напруженості захисних механізмів, що свідчить про виражений стан психоемоційного напруження та тривоги.

Додаткові дані отримано за допомогою використання факторного аналізу. Здійснено факторизацію простору ознак, які представлені методиками: шкалою диференційних емоцій К. Ізарда й методикою діагностики типологій психологічного захисту Р. Плутчика (адаптація Л.І. Вассермана, О.Ф. Єришева, Є.Б. Клубової та ін.); Емоційно-захисний простір емоційної зрілості особистості представлений трьома факторами (61,37% дисперсії): «незрілість МПЗ» (29,6%), «зниження дії захистів» (18,19%) та «проекція» (13,58%). Специфічним для осіб з високим рівнем емоційної зрілості є фактор «зниження дії захистів» ($t=-4,54$, $p<0,01$) – низький рівень напруженості механізмів психологічного захисту передбачає виникнення позитивних емоцій; для осіб із низьким рівнем емоційної зрілості специфічним є фактор «незрілість МПЗ» ($t=5,62$, $p<0,01$), який показує, що з підвищенням негативних емоційних переживань активуються примітивні захисні механізми.

Крім особистісних рис й системи адаптації проаналізовано психосемантичні особливості «Его» - системи в осіб із різними рівнями емоційної зрілості особистості. «Его» в осіб з високим рівнем ЕЗО пов'язано із такими конструктами, як «ідеальне «Я»» ($\tau=0,73$; $p<0,01$), «любов» ($\tau=0,73$; $p<0,01$), «щастя» ($\tau=0,67$; $p<0,01$), «інтерес» ($\tau=0,68$; $p<0,01$), «майбутнє» ($\tau=0,74$; $p<0,01$), «теперішнє» ($\tau=0,72$; $p<0,01$), «секс» ($\tau=0,72$; $p<0,01$), «дружба» ($\tau=0,70$; $p<0,01$), «радість» ($\tau=0,62$; $p<0,01$), «свобода» ($\tau=0,57$; $p<0,01$), «навчання» ($\tau=0,51$; $p<0,01$), «відповідальність» ($\tau=0,66$; $p<0,01$), «інші люди» ($\tau=0,49$; $p<0,05$). Отже, більшість сфер реалізації емоційно зрілої особистості є его-синтонними: «Его» занурено в Теперішнє й Майбутнє, конотованість структури «Его» позитивними переживаннями (любов'ю, щастям, радістю), що свідчить про включеність особистості до соціального контексту.

Отже, емоційна зрілість особистості є проявом особистісної зрілості за: 1) системою особистісних рис; 2) здатністю до соціально-психологічної адаптації; 3) ефективною роботою механізмів психологічного захисту; 4) психосемантичними особливостями «Его» – системи.

У четвертому розділі «Програма психологічної корекції емоційної зрілості особистості» представлено програму корекції ЕЗО, її ідеологічні, принципові, технічні положення та наведено оцінку її ефективності.

В основу психокорекційної програми покладено уявлення про розвиток емоційної зрілості з позицій клієнт-центрованого підходу К. Роджерса та власне емпіричне дослідження. *Метою* психокорекційної програми є підвищення рівня емоційної зрілості особистості. *Мішені й задачі* корекційної програми відображено на рис. 2.

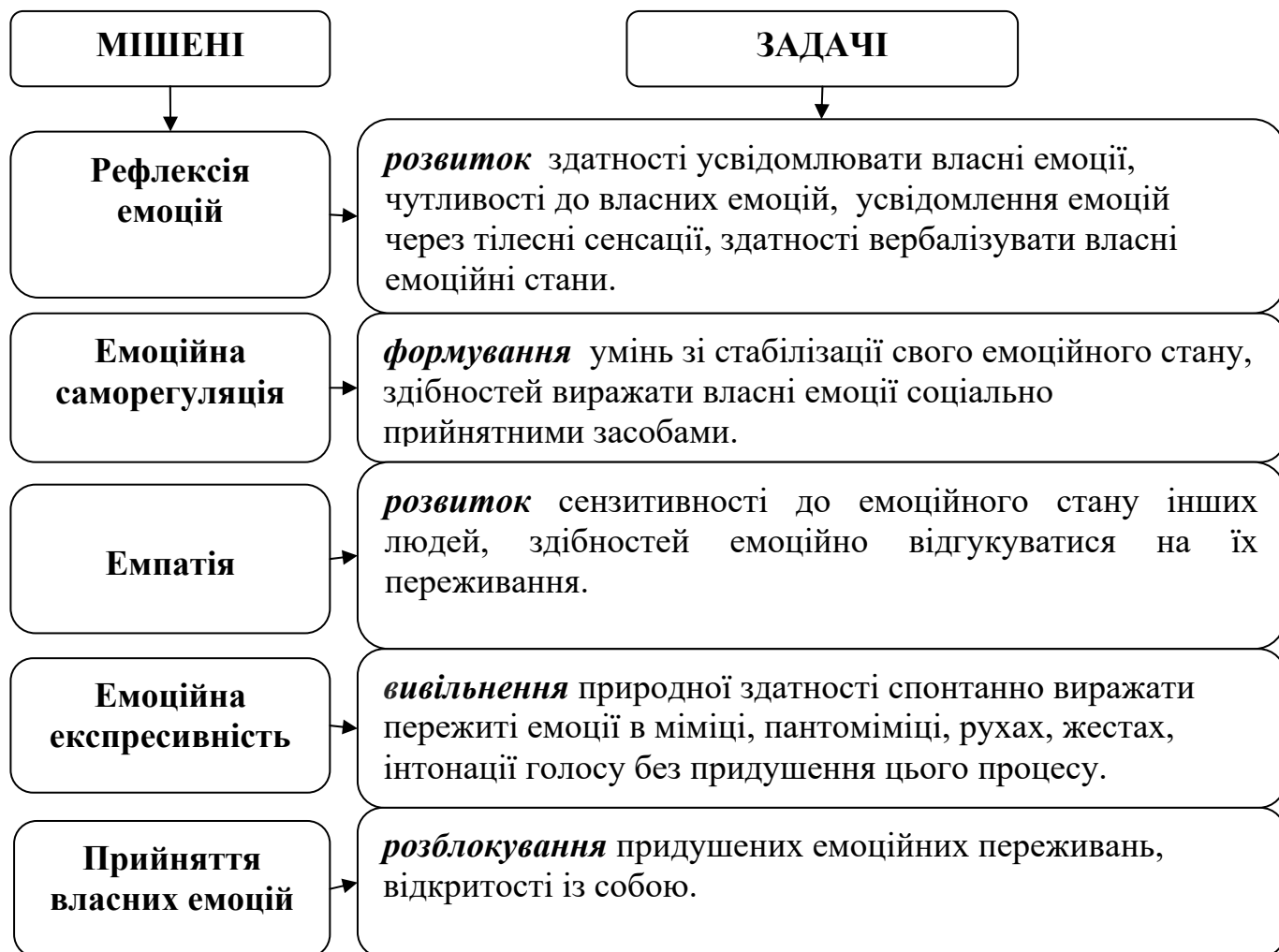

Рис. 2. Мішені й задачі корекційної програми

Етапи програми психологічної корекції: 1) діагностичний; 2) мотиваційний; 3) пізнавальний; 4) корекційний; 5) оцінка ефективності.

Програма психокорекції побудована за полімодальним принципом та включає техніки: психогімнастику, когнітивну терапію, гештальт-терапію, тілесно-орієнтовану терапію, арт-терапію й метафоричні карти.

За структурою корекційна програма включає 18 занять тривалістю 1,5 години. Частота зустрічей – 2 рази на тиждень, загальна тривалість програми склала 9 тижнів. У програмі взяли участь 2 групи досліджуваних: експериментальна – 12 осіб, і контрольна – 12 осіб із низьким рівнем емоційної зрілості, віком 20-23 роки.

Оцінка ефективності відбувалася за наступними параметрами: суб'єктивно пережитими учасниками змінами у внутрішньому світі; об'єктивно реєстрованими параметрами (експертна оцінка й повторне тестування за допомогою методики

МДЕЗО); стійкістю змін у подальшому (після впливу) житті людини. У таблиці 3 наведено результати повторного тестування в експериментальній та контрольній вибірках за допомогою методики МДЕЗО.

Таблиця 3
Результати повторного тестування до й після проведення програми
психологічної корекції

Показники	G-критерій	
	ЕГ	КГ
Рефлексія емоцій	1**	5
Емоційна саморегуляція	3	4
Емпатія	1**	6
Емоційна експресивність	2*	3
Прийняття власних емоцій	4	4
Інтегральний показник емоційної зрілості	2*	4

Примітки: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; ЕГ – експериментальна група, КГ – контрольна група.

Об'єктивна оцінка також була проведена за допомогою експертної оцінки, яка підтвердила результати повторного тестування, а саме: в учасників експериментальної групи відбулися позитивні зміни за трьома компонентами емоційної зрілості: рефлексією емоцій, емпатією та емоційною експресивністю. Результати попереднього й пост-тесту в контрольній групі не виявили змін за жодним оцінюваним показником.

Результати суб'єктивно пережитих учасниками експериментальної групи змін у внутрішньому світі свідчать про те, що вони позитивно оцінили участь у програмі та помітили деякі зрушення в бік власної емоційної зрілості.

Оцінка реалізації набутих під час проходження програми показників емоційної зрілості в реальному житті відбулася через 3 місяці після завершення участі в програмі; учасники помітили певні зміни в реальному житті: зниження тривожності під час соціальних контактів, поліпшення стосунків з оточуючими, більшу впевненість у собі, появу планів на майбутнє, появу захоплень та хобі.

Усі задіяні процедури перевірки ефективності проходження програми психологічної корекції засвідчили підвищення рівня емоційної зрілості. Отже, розроблена програма є ефективною й може бути рекомендована до використання фахівцями.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі представлено теоретичне узагальнення й нове вирішення проблеми формування емоційно зрілої особистості. У результаті проведеної роботи дійшли таких висновків:

1. Поняття емоційної зрілості особистості є концептуально розмитим і трактується в психології як емоційна компетентність, емоційна гнучкість, емоційний інтелект, особистісна зрілість тощо. На основі людино-центрованого підходу К. Роджерса створено структурну модель емоційної зрілості особистості, яка включає такі компоненти: рефлексію емоцій, емоційну саморегуляцію, емпатію, емоційну експресивність та прийняття власних емоцій – й орієнтує на створення психодіагностичного інструментарію й програми психологічної корекції.

2. Розроблено опитувальник діагностики емоційної зрілості, який оцінює як вираженість окремих структурних компонентів (за 5-ма шкалами), так і її загальний рівень. Створено психометричний паспорт опитувальника, який включає такі психометричні показники, як змістовна та конкурентна валідність, факторно-дісперсійна та внутрішньотестова надійність, дискримінативність і ефективність завдань, стандартизація (за шкалою стенов). Усі психометричні показники мають високий рівень значущості, що забезпечує психометричну обґрунтованість опитувальника.

3. Виявлено феномен модальної трансформації емоцій у емоційно незрілих особистостей – високі показники негативних стеничних (гнів, відраза, агресивність) й астенічних (горе, страх, сором, провина, тривожність) емоцій. Визначено структурні особливості організації емоційної сфери емоційно незрілої особистості, а саме феномени «злипання» негативних емоцій як неможливості виділення самостійної емоції, «генералізації» механізму реципрокності в негативній емоційності, «інфляції» механізму негативної емоційності.

4. Емоційна зрілість особистості є проявом загальної особистісної зрілості на рівнях характерологічних рис, соціально-психологічної адаптації й механізмів психологічного захисту.

Високому рівню емоційної зрілості більш властиві такі особистісні риси, як просоціальність і толерантність, які входять до переліку ознак зрілої особистості.

Емоційно зрілі особистості виявляють більш високу здатність до соціально-психологічної адаптації (як показника зрілості особистості) за наступними параметрами: адаптації, прийняття себе, прийняття інших, емоційного комфорту, інтернальності та домінування. В емоційно зрілої особистості спостерігається більша значущість таких факторів, як «адаптація» та «внутрішній локус контролю й оцінки», а в емоційно незрілої особистості – факторів «імпульсивність» та «соціальна залежність».

При низькому рівні емоційної зрілості переважають примітивні, протективні механізми психологічного захисту (заперечення, витіснення, регресія, проекція, заміщення, реактивне утворення тощо), що перешкоджають доведенню травматичної інформації до свідомості. Емоційно незрілій особистості властива висока напруженість «Его»-захистів, що робить їх недостатньо ефективними.

Висока вираженість протективних механізмів пов'язана з інтенсивністю негативних емоцій.

5. Емоційна зрілість особистості є проявом загальної особистісної зрілості на рівні психосемантичних особливостей «Его»-системи. Система «Его» зрілої особистості характеризується широтою репертуару сфер реалізації, залученістю «Его» у Теперішнє й Майбутнє, конотованістю структури «Его» позитивними переживаннями (любов'ю, щастям, радістю, свободою). Такі психосемантичні прояви «Его»-системи свідчать про включеність особистості до широкого соціального контексту. «Его» в емоційно зрілої особистості пов'язане з ідеальним «Я», що є проявом більш зрілих механізмів регуляції «Его» та конгруентності.

6. Розроблено програму психологічної корекції, яка спрямована на підвищення рівня емоційної зрілості особистості, мішенями якої є рефлексія емоцій, емоційна саморегуляція, емпатія, емоційна експресивність та прийняття власних емоцій. Програма включає 18 занять. У програмі реалізовано групову форму роботи, яка побудована на принципах клієнт-центрованого підходу та містить психогімнастичні методи, техніки когнітивної, тілесно-орієнтованої, гештальт-терапії, арт-терапії й роботу з метафоричними картами. Доведено ефективність створеної програми.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленні уявлень щодо структурної організації та механізмів функціонування емоційно зрілої особистості, вивченні онтогенезу та гендерних особливостей емоційної зрілості особистості.

Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Кочарян О. С. Емоційна зрілість особистості: дослідження феномену / О. С. Кочарян, М. А. Півень // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць / За ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. – Т.2. – Вип. 9 – С. 140 – 144.

2. Півень М. А. Розробка методики діагностики емоційної зрілості особистості / М. А. Півень // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2013. – Том 11. – Вип. 7. – Частина 2. – С. 224 – 232.

3. Півень М. А. Структура емоційної зрілості особистості / М. А. Півень // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. – 2014. – Вип. 47. – С. 156 – 163.

4. Кочарян О. С. Особливості організації емоційної сфери особистості з різним рівнем емоційної зрілості / О. С. Кочарян, М. А. Півень // Вісник Харківського університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Психологія». – 2014. – Вип. 55. – № 1110. – С. 27 – 31.

5. Півень М. А. Структура емоційно-захисних патернів осіб з різним рівнем емоційної зрілості / М. А. Півень // Вісник Харківського університету імені В.Н. Каразіна. Серія: «Психологія». – 2016. – Вип. 60. – С. 26 – 29.

6. Piven M. Analysis of personality characteristics and social and psychological adaptation of person with different level of emotional maturity / M. Piven // Fundamental

and applied researches in practice of leading scientific schools. – Issue: 1 (13). – Co-publ.: Publishing office: Accent graphics communications. – Hamilton, 2016. – P. 256 – 265.

7. Півень М. А. Особистісні особливості осіб із різним рівнем емоційної зрілості / М. А. Півень // Науковий журнал «Молодий вчений». – 2016. – №7(34). – С. 381 – 384.

8. Півень М. А. Концепции феномена эмоциональной зрелости в психологии / М. А. Півень // Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті». – Харків: НАУ «ХАІ», 2012. – С. 139 – 140.

9. Півень М. А. Сравнительная характеристика понятий «эмоциональная зрелость» и «эмоциональный интеллект» / М. А. Півень // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтегровані комп'ютерні технології в машинобудуванні». – Харків: НАУ «ХАІ», 2012 – С. 32.

10. Півень М. А. Структурные компоненты эмоциональной зрелости личности / М. А. Півень // Тези доповідей науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Психологія в сучасному світі». – Харків: НАУ «ХАІ», 2013. – С. 30.

11. Півень М. А. Емоційна зрілість особистості: гуманістичний підхід / М. А. Півень // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід». – Харків: ХНПУ, 2013. – С. 88.

12. Півень М. А. Статеворольові розбіжності в структурі емоційної зрілості особистості / М. А. Півень // Матеріали Міжнародної молодіжної наукової конференції «Вектори психології – 2014». – Харків: «Оперативна поліграфія», 2014. – С. 148 – 150.

13. Півень М. А. Методика діагностики емоційної зрілості особистості / М. А. Півень // Тези доповідей науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Психологія в сучасному світі». – Харків: НАУ «ХАІ», 2014. – С. 55.

14. Півень М. А. Структура емоційної сфери особистості з різним рівнем емоційної зрілості / М. А. Півень // Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні дослідження представників психологічних та педагогічних наук – прогрес майбутнього». – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2014. – С. 13 – 17.

15. Півень М. А. Структура емоційно-захисних патернів емоційної зрілості особистості / М. А. Півень // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Практична педагогіка та психологія: методи і технології». – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2016. – С. 143 – 147.

16. Півень М. А. Особистісні особливості та особливості соціально-психологічної адаптації осіб із різним рівнем емоційної зрілості / М. А. Півень // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання та проблеми розвитку соціальних наук». – Кельце, 2016. – С. 78 – 81.

АНОТАЦІЯ

Півень М.А. Структурні особливості емоційної зрілості особистості. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2017.

Дисертація присвячена вивченню емоційної зрілості особистості. Визначено структуру емоційної зрілості особистості, що складається з п'яти компонентів: рефлексії емоцій, емоційної саморегуляції, емпатії, емоційної експресивності та прийняття власних емоцій. Створено методику діагностики емоційної зрілості особистості. Визначено особливості структури емоційної сфери залежно від рівня емоційної зрілості особистості. Визначено співвідношення емоційної зрілості особистості з загальною зрілістю особистості на рівні характерологічних рис, соціально-психологічної адаптації, «Его»-захистів, психосемантичних особливостей «Его»-системи. Розроблено програму психологічної корекції емоційної зрілості особистості.

Ключові слова: емоційна зрілість особистості, структурні особливості емоційної зрілості особистості, компоненти емоційної зрілості особистості, психодіагностика, психологічна корекція.

АННОТАЦИЯ

Пивень М.А. Структурные особенности эмоциональной зрелости личности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.01 – общая психология, история психологии. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины. – Харьков, 2017.

Диссертация посвящена изучению эмоциональной зрелости личности. Структура эмоциональной зрелости представлена такими компонентами: рефлексией эмоций, эмоциональной саморегуляцией, эмпатией, эмоциональной экспрессивностью, принятием собственных эмоций.

Создана психометрически обоснованная методика, направленная на диагностику выраженности у испытуемых структурных компонентов (рефлексии эмоций, эмоциональной саморегуляции, эмпатии, эмоциональной экспрессивности, принятия собственных эмоций) и интегрального показателя эмоциональной зрелости личности. Методика стандартизирована, допускает прямое сравнение результатов исследуемого с другими тестами и позволяет ее рекомендовать к использованию практическими психологами.

Выявлены структурные особенности эмоциональной сферы при разных уровнях эмоциональной зрелости личности. Личности с высоким уровнем эмоциональной зрелости склонны к переживанию положительных эмоций; лицам с

низким уровнем эмоциональной зрелости свойственно переживание негативных эмоций, тревожности и агрессивности. Наряду с недостатком позитивной эмоциональности, у эмоционально незрелой личности выявлены определенные структурные нарушения, проявляющиеся в следующих феноменах: «слипания» негативных эмоций, «генерализации» механизма реципрокности в соотношении эмоций, «инфляции» механизма негативной эмоциональности.

Определено, что эмоциональная зрелость личности является проявлением общей личностной зрелости на уровнях характерологических черт, социально-психологической адаптации, механизмов психологической защиты и психосемантических особенностей «Ego»-системы.

Высокому уровню эмоциональной зрелости свойственны черты просоциальности и толерантности (общительность, уравновешенность и экстраверсия).

Пространство личностных особенностей и особенностей социально-психологической адаптации эмоциональной зрелости личности представлено четырьмя факторами: «адаптация», «импульсивность», «внутренний локус контроля и оценки» и «социальная зависимость». Специфическим компонентом феномена эмоциональной зрелости для лиц с высоким уровнем эмоциональной зрелости являются факторы «адаптации» и «внутреннего локуса контроля и оценки». Специфическим компонентом феномена эмоциональной зрелости для лиц с низким уровнем эмоциональной зрелости являются факторы «импульсивности» и «социальной зависимости».

Определена структура и специфика эмоционально-защитного пространства личности. Выявлено, что при повышении уровня эмоциональной зрелости, снижается действие защитных механизмов психики, и повышается уровень позитивной эмоциональности.

Система «Ego» зрелой личности проявляется в широком репертуаре сфер реализации, вовлеченности «Ego» в Настоящее и Будущее, коннотированности структуры «Ego» положительными переживаниями (любовью, счастьем, радостью, свободой, ответственностью), что свидетельствует о включенности личности в социальный контекст. «Ego» у эмоционально зрелой личности связано с идеальным «Я», отражает личность, которая имеет высокий уровень самопринятия, стремится к самосовершенствованию и личностному росту.

С позиций клиент-центрированного подхода в психотерапии разработана программа психологической коррекции, направленная на повышение уровня эмоциональной зрелости личности. Программа построена по полимодальному принципу и включает техники: психогимнастики, когнитивной терапии, гештальт-терапии, телесно-ориентированной терапии, арт-терапии, метафорических карт. Программа коррекции состояла из 18 занятий, в которой приняли участие 2 группы людей (экспериментальная и контрольная) с низким уровнем эмоциональной зрелости. Оценка произошедших изменений по параметрам субъективно пережитых участником изменений во внутреннем мире; объективно регистрируемых индикаторов, характеризующих изменения; стойкость изменений подтвердила эффективность программы психологической коррекции.

Ключевые слова: эмоциональная зрелость личности, структурные особенности эмоциональной зрелости личности, компоненты эмоциональной зрелости личности, психодиагностика, психологическая коррекция.

SUMMARY

Piven M.A. Structural features of individual emotional maturity. – Manuscript.

Dissertation for candidate of degree in psychological sciences, specialty 19.00.01 – general psychology, history of psychology. – V.N. Karazin Kharkiv National University of Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2017.

Dissertation deals with emotional maturity of personality. It is identified that the structure of individual emotional maturity consists of five components: reflection of emotions, emotional self-control, empathy, emotional expressiveness and acceptance of personal emotions. It was established methods of diagnosing emotional maturity of personality. It is shown that depending on the level of emotional maturity of the individual there appear features of structure in emotional sphere. The correlation of emotional maturity of the individual personality with the general maturity level of character traits, social and psychological adaptation, ego defenses, psychosemantical features ego-system. was determined. The program of psychological treatment of emotional maturity of the individual was developed.

Key words: emotional maturity of personality, structural features of individual emotional maturity, components of individual emotional maturity, psychodiagnostics, psychological correction.